

Путінцев А. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та обліку
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського*

Горлач А. С.

*старший викладач кафедри фінансів та обліку
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського*

Putintsev Anatolii

*PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Finance and Accounting
Taurida National University V. I. Vernadsky*

Gorlach Alla

*Senior Lecturer of the Department of Finance and Accounting
Taurida National University V. I. Vernadsky*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто основні фактори, що впливають на фінансову стійкість страхових організацій, та виявлено критерії, що її забезпечують. Здійснено групування факторів впливу на внутрішні та зовнішні фактори. Виявлено вплив цих факторів на діяльність страховиків задля постійного контролю всіх сфер діяльності страховика та своєчасної реакції менеджменту компанії на зміну внутрішнього й зовнішнього середовища. Розглянуто кількість страхових компаній на ринку України, а також досліджено обсяги валових страхових премій та виплат. Досліджено основні тенденції в динаміці розвитку страхового ринку України, його слабкі місця та подальші перспективи. Визначено поняття фінансової стійкості страхової компанії як показника ефективності її діяльності, а також засади забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.

Ключові слова: фінансова стійкість, страхова компанія, фактори впливу, власний капітал страхової компанії, пере-страхування.

Вступ та постановка проблеми. В умовах фінансових глобалізаційних та інтеграційних процесів фінансова та економічна стійкість страхових компаній є пріоритетним напрямом економічної політики держави, оскільки саме від цього в подальшому залежать як макроекономічна стабільність, так і економічне зростання в країні. У сучасних ринкових умовах істотно підвищуються вимоги саме до фінансової стійкості страхової компанії.

Важливою комплексною оцінкою роботи страховика є фінансова стійкість, оскільки вона визначається значною кількістю взаємозалежних чинників та відображає фінансовий стан страховика у довгостроковій перспективі. Фінансова стійкість вважається одним з основних показників під час вибору страховика потенційними страхувальниками, тому постає актуальним питанням забезпечення фінансової стійкості страховика як однієї з пріоритетних умов його діяльності, а також питання методів управління його фінансовою стійкістю та її підвищення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи фінансової стійкості страхових компаній, фактори під впливом яких перебуває цей елемент фінансового стану, та критерії її забезпечення досліджувалися багатьма вітчизняними вченими та практиками, серед яких варто виділити таких, як О. В. Павловська, О. В. Філімонова, Т. В. Челишева, Т. С. Кононова, О. А. Клепікова, С. О. Поліщук, О. А. Сарамков, Д. В. Нечай. Напрями вдосконалення фінансової стійкості страхових компаній досліджують у своїх наукових працях Г. О. Величко, Н. М. Шашкевич, О. С. Шашкевич, Р. В. Пікус, М. В. Балицька. Водночас, незважаючи на розмаїття наукових поглядів щодо сутності, теорії та практики забезпечення фінансової стій-

кості страхових компаній, ці питання потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Метою статті є визначення фінансової стійкості страхових компаній як головної складової частини ефективності її діяльності.

Результати дослідження. В сучасних економічних реаліях функціонування вітчизняної економіки поняття фінансової стійкості страховика нормативно не визначене. Так, в основному нормативно-правовому акті в галузі страхування, а саме Законі України «Про страхування», відсутнє будь-яке визначення сутності фінансової стійкості страховиків та умов її забезпечення, і лише розділ III Закону України «Про страхування» присвячений питанню забезпечення платоспроможності страховика.

На практиці, окрім дотримання законодавчих вимог, фінансова стійкість страховика ґрунтується на таких джерелах, як достатній обсяг власного капіталу, обґрунтована тарифна політика, збалансований страховий портфель, достатній обсяг страхових резервів, перестрахування [6].

З огляду на характерні особливості діяльності страхових компаній розрізняють дві сторони, з яких можна оцінити фінансову стійкість страховика, а саме [5]:

– фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи, що займається господарською діяльністю з надання послуг; вона полягає в ефективному співвідношенні власного й позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності та ліквідності;

– фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що висувуються до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку; вона полягає у створенні такої струк-

тури фінансових ресурсів страхової компанії, яка б забезпечила формування відповідного співвідношення нормативного й фактичного запасів платоспроможності, необхідних резервів, статутного капіталу та слідування іншим вимогам законодавства, що висуваються до цього виду фінансової діяльності.

Основа фінансової стійкості страховика закладається ще під час його заснування. На цьому етапі головними є розмір і структура статутного капіталу. Він необхідний для початку діяльності, оскільки спочатку у страхової компанії немає інших засобів, крім статутного капіталу, для виконання зобов'язань за договорами страхування, а надходження страхових внесків на цьому етапі є незначними. Як в Україні, так і за кордоном статутний капітал формується в порядку і розмірах, визначених чинним законодавством та установчими документами. Власні кошти страховика формуються за рахунок внесків засновників, прибутку, отриманого в результаті діяльності, та доходів від інвестування коштів, а також шляхом додаткової емісії акцій. Власний капітал складається зі статутного капіталу, додаткового капіталу, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку [6].

Власний капітал страхової компанії є гарантією збереження її фінансової стійкості, адже забезпечує виконання зобов'язань страховика за умови недостатності страхових премій та прибутків від інвестиційної діяльності. Така ситуація може бути спричинена за рахунок кумуляції ризиків одного виду або в результаті настання певних катастрофічних подій [5].

Ще однією умовою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій та нормальної діяльності будь-якої страхової компанії є перестрахування. Перестрахування з точки зору фінансової стійкості має як мінімум два аспекти. Так, для первинного страховика можливість перестрахувати прийняті ризики означає зміцнення фінансової стійкості. Водночас має сенс говорити про фінансову стійкість перестраховика: будучи також страховою організацією, що надає страхові послуги іншим страховикам, перестраховик повинен мати достатній рівень платоспроможності, щоб у разі настання страхового або перестрахового випадку виконати свої зобов'язання [6].

Роль перестрахування для забезпечення фінансової стійкості страховика полягає у формуванні більш збалансованого страхового портфеля; скороченні ризику виникнення у страховика збитків від проведення страхових операцій; збільшенні можливостей страховика укласти договори страхування з великими страховими сумами; можливості страховиками регулювати співвідношення між власним та залученим капіталом без відмови від договорів страхування.

Варто зазначити, що страхова компанія, яка перестраховує майже 100% прийнятого ризику, залишаючи мінімальне власне утримання або зовсім його не залишаючи, навряд чи заслуговує на довіру з боку клієнтів [5].

Для здійснення виплат в разі настання страхових випадків страхова організація повинна мати у своєму розпорядженні спеціальні грошові ресурси, а саме страхові резерви. Формування та використання страхових резервів, право та обов'язок формування яких виникає у страхових організацій відповідно до чинного законодавства, становлять основу діяльності страховика, їх фінансової стійкості. Від того, наскільки правильно розраховані страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані в повному обсязі зобов'язання, залежать фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками за страховими випадками [6].

Протягом останніх років спостерігається зменшення кількості страхових компаній на страховому ринку України (рис. 1), що пояснюється досить важкими проблемами в економіці країни загалом і на страховому ринку зокрема. Така тенденція змушує менеджмент страхових компаній приділяти особливу увагу забезпеченню високого рівня фінансової стійкості підприємства для продовження його діяльності та розвитку компанії в майбутньому.

Фінансові важелі є складовою частиною фінансового механізму функціонування страхового ринку. За їх допомогою здійснюється вплив на різні сторони як страхової організації, так і суспільства загалом. Видами таких важелів (інструментів) є податки, внески, відрахування, субсидії та дотації. Конкретний склад фінансових інструментів постійно змінюється залежно від завдань фінансової політики [3].

Найважливішими фінансовими важелями у діяльності страхових організацій є страхові премії та страхові виплати (рис. 2). Рівень валових страхових виплат у 2019 році порівняно з аналогічним періодом 2018 року зменшився на 0,1 в. п. та становив 1,3 %. Крім того, у 2019 році відбулося збільшення валових страхових виплат (+11,5 %). Високий рівень валових страхових виплат спостерігається з медичного страхування (58,2 %), за видами добровільного особистого страхування (36,1 %), з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (39 %) [4].

Менеджмент страхової компанії має прагнути досягти якомога нижчого рівня страхових виплат, що є важливим фактором впливу на фінансову стійкість страхової компанії [5].

Порівняно з країнами Європи страховий ринок України перебуває на суттєво нижчому рівні розвитку, характеризується недостатньою капіталізацією та фінансовою стійкістю страхових компаній, незбалансованістю розвитку окремих видів страхування, низькою зацікавленістю населення у страхових послугах.

Серед основних факторів, які негативно вплинули на стан розвитку страхового ринку впродовж останніх років, слід назвати зростання тарифів на страхові послуги внаслідок інфляційних процесів; військові дії на сході країни, внаслідок яких відбувається зменшення страхових премій по ринку приблизно на 20 %; низький рівень якості акти-

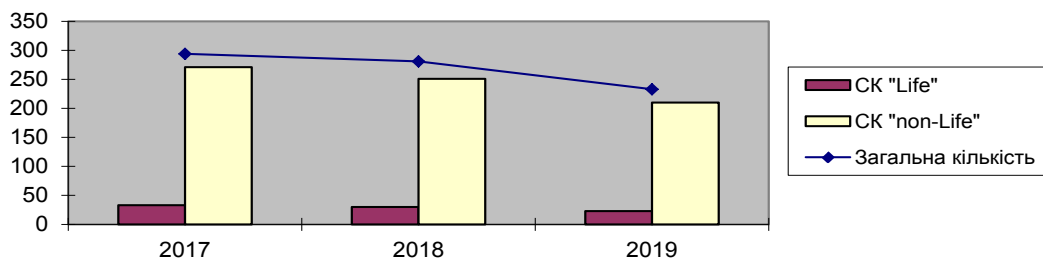

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній України протягом 2017–2019 рр., шт.

Джерело: складено за даними офіційних звітів Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України [4]

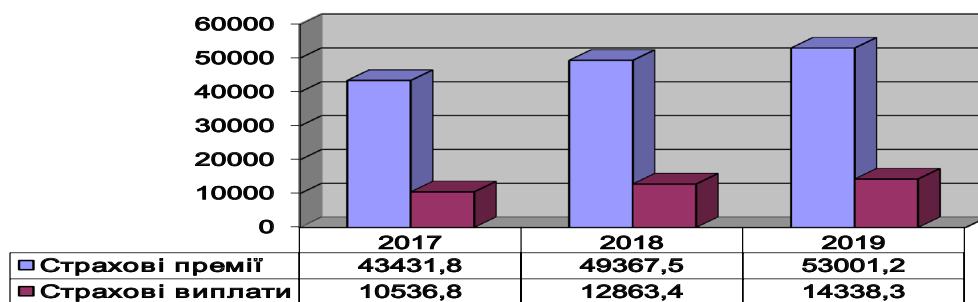

Рис. 2. Динаміка валових страхових премій та виплат (млн. грн.) страхових компаній України у 2017–2019 рр.

Джерело: складено за даними офіційних звітів Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України [4]

Таблиця 1

Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії [7]

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Порядок ліцензування	Загальна стратегія компанії та корпоративна культура
Порядок інвестування страхових резервів	Рівень і пріоритети фінансового менеджменту
Підходи до визначення маржі платоспроможності	Організаційна структура компанії
Регулювання перестраховальних операцій	Структура збалансованості страхового портфеля
Антимонопольне регулювання	Тарифна політика
Податкове законодавство	Обсяг власного капіталу
Регулювання страхових тарифів	Обсяги клієнтської бази та її стійкість
Ризики природних катаклізмів	Склад та рівень страхових резервів
Соціально-політична ситуація в країні	Політика перестраховування
Інфляційні процеси	Стан регіональної мережі
Рівень конкуренції на страхову ринку	Кваліфікація персоналу
Рівень страхової культури	Строк роботи на ринку та ділова репутація

вів страхових компаній за рахунок завищення вартості цінних паперів, розміщення депозитів у проблемних банківських установах; зниження попиту на страхові послуги в умовах зниження платоспроможності населення країни, низький рівень довіри до вітчизняних фінансових установ; низьку страхову культуру населення країни. Вищенаведені фактори негативно впливають на фінансову стійкість страхового сектору загалом та страхових компаній зокрема. Фінансову стійкість страховика можна розглядати як здатність підтримувати основні фінансові показники на стабільному рівні в умовах коливань ринку, протистояти впливу зовнішніх факторів і забезпечувати динамічний розвиток як у поточний час, так і на перспективу [2].

Забезпечення фінансової стійкості страховика є складним процесом, який пов'язаний з постійним контролем усіх сфер його діяльності та своєчасною реакцією його менеджменту на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища [1].

На фінансову стійкість страховика впливає низка внутрішніх (на які може впливати компанія та якими вона може управляти) та зовнішніх факторів (спричинені зовнішніми процесами, на які компанія не має змоги впливати, але які вона повинна враховувати в процесі діяльності), що зображені в табл. 1.

Проте страховик є неспроможним щодо того, щоби взяти до уваги всі перелічені в табл. 1 фактори, тому стійкість страхової компанії залежить від кількості тих факторів, які вона врахувала в процесі здійснення своєї діяльності. З огляду на те, що зовнішні фактори страхова компанія не може контролювати, однією з пріоритетних цілей страховика має бути управління внутрішніми факторами, які впливають на рівень фінансової стійкості [7].

До основних критеріїв забезпечення стабільної діяльності страховика належать:

- достатність власного капіталу;
- врівноважена тарифна політика;
- збалансованість страхового портфеля;
- наявність безпечної програми перестраховування;
- адекватні методи формування страхових резервів;
- оптимальна інвестиційна політика;
- високий рівень платоспроможності.

Страхові та перестрахові компанії є важливим та зростаючим класом учасників фінансового ринку. Вони стають все більш вагомими інвесторами та посередниками в широкому спектрі фінансових ринків по всьому світі, створюють інноваційні підходи до ринків капіталу, забезпечують страхове покриття для фінансових ризиків, є посередниками в процесі перестраховування на ринку, а також у процесі розроблення нових інструментів, які допомагають подолати розрив між банківськими та страховими продуктами. На нинішньому етапі розвитку страхового ринку України забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є одним із пріоритетних завдань [1].

Висновки. Отже, проведений аналіз теоретичних досліджень та аналітичної інформації дає змогу зробити висновок, що страхова компанія має мобільно реагувати на численні чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на її діяльність для зміцнення рівня її фінансової стійкості. Завдяки оперативному контролю фінансового стану страховик зможе здійснювати ефективний менеджмент власними фінансовими ресурсами, досягти високого рівня конкурентоспроможності своєї страхової компанії, забезпечити виконання зобов'язань у повному обсязі та функціонування страхової компанії протягом тривалого періоду часу навіть у разі настання істотних за розмірами збитків.

Список використаних джерел:

1. Величко Г. О., Шашкевич Н. М., Шашкевич О. С. Напрями удосконалення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-2-2017/18.pdf> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Клепикова О. А., Поліщук С. О., Сарамков О. А., Нечай Д. В. Аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії з використанням імітаційного моделювання. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2019. Вип. 96. С. 80–94.
3. Литвин П. В. Фінансово-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 8. С. 125–127.
4. Офіційні звіти Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html> (дата звернення: 20.07.2020).
5. Павловська О. В., Філімонова О. В. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4130> (дата звернення: 20.07.2020).
6. Пікус Р. В., Балицька М. В. Характеристика джерел забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. *Фінансові послуги*. 2017. № 1. С. 2–5.
7. Челишева Т.В., Кононова Т.С. Фінансова стійкість страхової компанії та умови її забезпечення. URL: http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/3_141696.doc.htm (дата звернення: 20.07.2020).

References:

1. Velychko H. O., Stashkevych N. M., Stashkevych O. S. (2017), "Directions for improving the financial stability of insurance companies", *Naukovy visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu*, [Online], <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-2-2017/18.pdf> (accessed 20 July 2020).
2. Klepikova O. A., Polischuk S. O., Saramkov O. A., Nechaj D. V. (2019), "Analysis of the main indicators of the insurance company's financial stability using simulation modelling", *Visnyk natsional'nogo universytetu V.N. Karazina*. Vol. 96, pp. 80–94.
3. Lytvyn P. V. (2011), "Financial and economic mechanism of regulation of insurance activity in Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*. Vol. 8, pp. 125–127.
4. The official reports of Ukraine National Commission for Regulation of Financial Services, available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html> (accessed 20 July 2020).
5. Pavlovska O. V., Filimonova O. V. (2015), "Financial stability of insurance company and criteria of its providing", *Efektivna ekonomika*. Vol. 6, [Online], <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4130> (accessed 20 July 2020).
6. Pikus R. V., Balytska M. V. (2017), "Sources of insurance companies' financial stability provision characteristics", *Finansovi poslugy*. Vol. 1, pp. 2–5.
7. Chelysheva T. V., Kononova T. S. (2013), "Financial stability of the insurance company and conditions of its provision", [Online], http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/3_141696.doc.htm (accessed 20 July 2020).

ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрены основные факторы, которые влияют на финансовую устойчивость страховых организаций, и выявлены критерии, которые ее обеспечивают. Осуществлена группировка факторов влияния на внутреннее и внешние факторы. Выявлено влияние этих факторов на деятельность страховщиков с целью постоянного контроля всех сфер деятельности страховщика и своевременной реакции менеджмента компании на смену внутренней и внешней среды. Рассмотрено количество страховых компаний на рынке Украины, а также исследованы объемы валовых страховых премий и выплат. Исследованы основные тенденции в динамике развития страхового рынка Украины, его слабые места и дальнейшие перспективы. Определено понятие финансовой устойчивости страховой компании как показателя эффективности ее деятельности, а также принципы обеспечения финансовой устойчивости страховой компании.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, страховая компания, факторы влияния, собственный капитал страховой компании, перестрахование.

FINANCIAL STABILITY OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Summary. The purpose of insurance is to accumulate funds to meet obligations to its customers, as well as to further invest in the expansion of insurance activities and economic development. The successful operation of insurance companies largely depends on the level of their financial condition that is financial stability and solvency.

The purpose of the study is to determine the financial stability of insurance companies as the main component of the efficiency of its activities, the ability to develop and operate successfully in a competitive market environment.

During the research, research methods such as monographic and synthesis, analysis, induction and deduction, comparisons and key components were used.

Summarizing the results of research, it can be stated that the activities of insurance companies are aimed at effective use of own funds (capital) depending on the size and nature of risks, increase the amount of collected insurance premiums by increasing public confidence in insurance companies; strengthening the financial position. For consumers of insurance services, insurance companies must provide social security; trust in insurance services through the ability to analyze timely, complete and accurate reporting of the insurance company.

The financial stability of the insurance company depends on many aspects of the organization of the insurer, but only their comprehensive and simultaneous improvement can ensure efficient and stable operation of the company, which will allow it to feel confident among competitors and guarantee reliable protection to its customers. Among the main criteria for ensuring the financial stability of the insurer are: sufficient equity, optimal tariff policy, balanced insurance portfolio, a safe and effective reinsurance program, and sufficient insurance reserves for future payments, optimal insurance reserves and high solvency.

Thus, the specifics of insurance activities indicate the need to build such a multi-level and comprehensive system of financial stability, which would not only allow the insurer to pay for their insurance obligations, but also provide the ability to fulfill these obligations under any conditions, even for the most unfavorable coincidence for the insurer.

Key words: financial stability, insurance company, factors of influence, equity of the insurance company, reinsurance.